

Antysemityzm a sytuacja na Bliskim Wschodzie

*Pomoc
naukowa*

10

1. Poszerzanie wiedzy o Żydach i judaizmie
2. Przewycięzanie nieświadomych uprzedzeń
3. Przeciwdziałanie antysemickim stereotypom i uprzedzeniom
4. Podważanie teorii spiskowych
5. Nauczanie o antysemityzmie przez edukację o Holokauście
6. Przeciwdziałanie negowaniu, zniekształcaniu i trywializowaniu Holokaustu
7. Antysemityzm i dyskurs pamięci narodowej
8. Reagowanie na incydenty antysemickie
9. Reagowanie na antysemityzm w internecie
- 10. Antysemityzm a sytuacja na Bliskim Wschodzie**

Antysemityzm a sytuacja na Bliskim Wschodzie

Sytuacja międzynarodowa jest niekiedy wykorzystywana jako pretekst do wyrażenia antysemityzmu. Dyskurs taki został potępiony na forum międzynarodowym. Na posiedzeniu Rady Ministerialnej OBWE w Bazylei w 2014 roku, państwa członkowskie jednoznacznie oświadczyły, że wydarzenia międzynarodowe, w tym dotyczące Bliskiego Wschodu, nie mogą nigdy usprawiedliwiać antysemityzmu.¹ Sekretarz Generalny ONZ António Guterres zauważył w sierpniu 2017 roku, iż „wyrażenie [...] chęci zniszczenia państwa Izrael jest niedopuszczalną formą współczesnego antysemityzmu”.²

Nauczyciele w regionie OBWE wyrażali zaniepokojenie możliwością wpływu kwestii związanych z konfliktem izraelsko-palestyńskim na wysiłki pedagogiczne na rzecz rozwiązywania problemu antysemityzmu. Niektórzy czują się niedostatecznie przygotowani, by móc stawić czoła takim problemom.

Niezależnie od zajmowanego stanowiska, oddzielnie kwestii związanych z konfliktem izraelsko-palestyńskim od zjawiska antysemityzmu w regionie OBWE jest w praktyce rzadko możliwe, ponieważ zarówno migracja, jak i inne więzi międzynarodowe pomiędzy różnymi grupami, a także mające globalny zasięg relacje medialne oznaczają, że problemów w jednej części świata nie da się odizolować od problemów w innej jego części.³

Pedagodzy powinni mieć wiedzę o antysemityzmie i o debatach dotyczących jego złożoności. Niniejsza pomoc dydaktyczna ma dostarczyć niezbędne narzędzia wspierające nauczycieli w przypadku napotkania przejawów antysemityzmu związanego z sytuacją na Bliskim Wschodzie. Dostarczane informacje mają pomóc w zapobieganiu i rozwiązywaniu problemów i nieporozumień podczas poruszania w klasie tego złożonego tematu.

¹ Deklaracja Rady Ministerialnej OBWE nr 8/14, Deklaracja w sprawie wzmożenia wysiłków na rzecz walki z antysemityzmem, Bazylea, 5 grudnia 2014 r., <<http://www.osce.org/cio/130556?download=true>>.

² Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych, uwagi Sekretarza Generalnego do mediów z premierem Izraela Benjaminem Netanyahu, 28 sierpnia 2017, <<https://www.un.org/sg/en/content/sg/press-encounter/2017-08-28/secretary-general%E2%80%99s-remarks-media-prime-minister-benjamin>>.

³ Paul Weller i Ihsan Foster, „Report on Classroom Challenges for Teaching About and Addressing Anti-Semitism in the OSCE Region”, University of Derby, 17 maja 2019, s. 40-41, <<https://derby.openrepository.com/handle/10545/623753>>. Badania te zostały przygotowane w odpowiedzi na wniosek Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE (ODIHR) i sfinansowane przez nie, a przeprowadzone w latach 2016-2018.

Kontekst

W ostatnim czasie jednostki, grupy lub mienie postrzegane jako żydowskie lub związane ze społecznością żydowską, były niekiedy interpretowane jako symbolizujące Państwo Izrael i jego politykę. Takie postrzeganie sprawiło, że stały się celem ataków lub dyskryminacji, często o charakterze antysemitycznym. Prawdopodobieństwo tego rodzaju incydentów wzrasta wraz z eskalacją napięcia w regionie. Żydzi mogą w związku z tym stosować autocenzurę w szkole, w miejscu pracy, w internecie lub w środowiskach społecznych, tym samym nie korzystając z przynależnego im prawa do wolności wypowiedzi, zwłaszcza gdy wyrażają empatię lub poparcie dla Izraela.

Trwa dyskusja, czy negatywne postawy wobec Żydów są dziś wyrazem „nowego antysemityzmu”, czy też są to współczesne formy dawnych uprzedzeń. To nowe zjawisko może obejmować przejawy antysemityzmu w kontekście

dyskusji dotyczących sytuacji na Bliskim Wschodzie lub jego postaci, które pojawiły się po Holokauście, jak np. negowanie i wypaczenie Holokaustu.

Za antysemityzm nie można uznać krytyki Izraela, podobnej do tej, jaką stosuje się wobec jakiegokolwiek innego kraju.⁴ Ważne jest jednak, aby nauczyciele mieli świadomość, że krytyka Izraela może w niektórych przypadkach wynikać z antysemitycznych założeń i przekonań, które stosuje się do syjonizmu, Izraela i konfliktu izraelsko-palestyńskiego. Dowodem na to są antysemityczne hasła, obelgi i niekiedy fizyczne zastraszanie, towarzyszące takim działaniom. Obarczanie osób pochodzenia żydowskiego lub Żydów zbiorową odpowiedzialnością za sytuację na Bliskim Wschodzie lub wykluczanie osób wyłącznie na podstawie ich żydowskiej tożsamości jest przejawem antysemityzmu. Kluczowym źródłem

tych przejawów antysemityzmu jest propaganda antysemityczna rozpowszechniana w sieci.

W niektórych kręgach osoby negujące Holokaust twierdzą, że żydowskie oszustwa dotyczące Holokaustu umacniają poparcie Zachodu dla Państwa Izrael.⁵ Mogą temu towarzyszyć klasyczne wątki antysemityczne, takie jak oskarżenia o chciwość, władzę, podstępność i przestępczość.

Tak w internecie, jak i w realnym świecie, antyizraelskie perspektywy czasami przenikają się z odwiecznymi antyżydowskimi stereotypami, które mogą być bardzo szkodliwe. Mit globalnego spisku żydowskiego odbija się echem we współczesnych opiniach na temat rzekomej nadreprezentacji ludności żydowskiej w różnych sektorach społecznych i gospodarczych, czy też wpływu Żydów na instytucje. Mit ten można również dostrzec w oskarżeniach narodu

⁴ Robocza definicja antysemityzmu przyjęta przez Międzynarodowy Sojusz Pamięci o Holokaucie (IHRA) w 2016 roku, <<https://www.holocaustremembrance.com/working-definition-antisemitism>>.

⁵ *Addressing Anti-Semitism: Why and How? A Guide for Educators* (Warszawa i Jerozolima: ODIHR i Jad Waszem, 2007), <<http://www.osce.org/odihr/29890?download=true>>, s. 25.

żydowskiego o odpowiedzialność za praktycznie każdą wojnę lub katastrofę, jak np. wojny w Zatoce Perskiej lub pojawienie się używających przemoc grup ekstremistycznych na Bliskim Wschodzie. W ostatnich latach teorie spiskowe, w tym na tle antysemickim, rozpowszechniły się też w internecie, który zwielokrotnił ich zasięg oddziaływania.

Aby skutecznie reagować na stereotypy i błędne przekonania, trzeba umieć rozpoznawać ich różne formy i wiedzieć, jak kłamstwa te rozwijały się na przestrzeni czasu. Poniżej prezentujemy informacje o pewnych najsilniej utrzymujących się mitach, tropach i memach o Żydach. Informacje te mają charakter raczej poglądowy niż wyczerpujący.⁶

Mord rytualny

Od czasów starożytnych Żydzi byli fałszywie oskarżani o zabicie nie-Żydów w celach rytualnych i rzekome związki z diabłem.

W Europie okresu średniowiecza, począwszy od XII wieku, często towarzyszyły temu oskarżenia, że Żydzi używali krwi swoich ofiar do wypiekania macy na żydowskie święto Paschy. W przeszłości po tych fałszywych oskarżeniach często następowały antysemickie zamieszki i masowe mordy. Echa tego krwawego zniesławienia słychać do dziś.

Demonizacja

Począwszy od IV wieku, niektóre wpływowe postaci teologii chrześcijańskiej kojarzyły Żydów z diabłem lub elementami demonicznymi. W niektórych okresach średniowiecza Żydzi byli postrzegani jako dzieci diabła, przedstawiani z rogami i wylupiastymi oczami, i kojarzeni z szatańskimi atrybutami, takimi jak ogromna moc i przebiegłość. We współczesnym świecie wizerunki te odradzają się w przedstawieniach Żydów, indywidualnie lub zbiorowo, noszących złowrogie cechy. Widać to na przykład

w karykaturach żydowskich postaci publicznych przedstawianych jako diabły lub demony.

Podwójne obywatelstwo lub brak narodowej lojalności

Często przypisuje się Żydom spiskowanie w celu kształtowania porządku publicznego z korzyścią dla żydowskich interesów, lub twierdzi się, że Żydzi nie wykazują się takim samym poziomem patriotyzmu, jak inni obywatele. Czasami przejawia się to w twierdzeniach, że Żydzi, zbiorowo lub indywidualnie, nie są lojalni wobec swoich krajów. Aby zostać zaakceptowanymi jako współobywatele, Żydzi są niekiedy proszeni o wyparcie się swoich związków z Izraelem, mimo że Izrael często stanowi centralny element żydowskiej tożsamości. Mit ten może pojawić się również w sformułowaniach, że Żydzi nie biorą proporcjonalnego udziału w służbie wojskowej lub innych publicznych sferach życia w państwach demokratycznych.

⁶ Poprzedzające akapity i przykłady mitów i stereotypów pochodzą z książki *Przeciwdziałanie antysemityzmowi poprzez edukację*, s. 80-83. Ta publikacja UNESCO-OBWE/ODIHR dostępna jest w kilku językach na stronie: <<https://www.osce.org/odihr/383089>>.

Media

Zarzuty na temat żydowskiej kontroli nad mediami są obecne co najmniej od początku XIX wieku i zostały powtórzone w *Protokołach mędrców Syjonu*.⁷ W XX i XXI wieku osoby o domniemanym lub faktycznym żydowskim pochodzeniu, które mogą mieć osobiste wpływy w związku z pozycją zajmowaną w danej redakcji, były przedmiotem oskarżeń o ogólną „żydowską kontrolę” nad całym przemysłem medialnym. Niektóre grupy posługują się sformułowaniem „syjonistyczna kontrola” nad mediami. Według tej idei jednostki żydowskie działają wspólnie w sposób konspiracyjny, aby narzucać pewne decyzje, ignorując się jednak fakt, że wiele innych osób, które mogą być w jakiś sposób do siebie podobne, jest również zatrudnionych w przemyśle medialnym, a jego różnorodność, rozległość i ciągły rozwój uniemożliwiają taką kontrolę.

Światowa dominacja

Najbardziej jaskrawym przejawem mitu o Żydach jako spiskowcach jest pogląd, że dla własnego zysku chcą oni przejąć kontrolę nad światem. *Protokoły mędrców Syjonu*, do dziś popularyzowane w licznych wydaniach w dziesiątkach języków na całym świecie, są być może najbardziej wymownym i najbardziej znanym przykładem tej teorii. Współczesne przykłady to m.in. memy „The Goyim Know” [„Goje wiedzą”], pojawiające się w sieci i w mediach społecznościowych, utrwalające ten mit, jak też memy i artykuły o reptilianach, iluminatach i Nowym Porządku Świata.

Warto zauważyć, że liczba doniesień o antysemickich incydentach w niektórych państwach członkowskich OBWE rosła w okresach zwiększonego napięcia pomiędzy Izraelem i Palestyną.⁸ To pokazuje, jak ważne jest zrozumienie, że

Żydzi jako zbiorowość i judaizm są niezależne od działań Izraela i konfliktów na Bliskim Wschodzie. Gdy to rozróżnienie nie jest jasne, gniew na obecną sytuację w Izraelu lub Palestynie grozi przekształceniem się w antysemityzm lub uprzedzenia wobec osób pochodzenia żydowskiego lub Żydów w ogólności. Żydzi i wyznawcy islamu w regionie OBWE korzystają z praw człowieka i tak samo mają prawo do życia godnego, wolnego od strachu, dyskryminacji i prześladowań, niezależnie od polityki i zachowania poszczególnych rządów na Bliskim Wschodzie. Ponadto pociąganie Żydów do zbiorowej odpowiedzialności za działania rządu Izraela jest nie do przyjęcia i także stanowi formę antysemityzmu.

Wyzwaniem dla wszystkich nauczycieli jest rozpoznanie obraźliwych przejawów antysemityzmu i wyraźne odróżnienie ich od krytyki polityki lub rządu Izraela.

⁷ *Protokoły mędrców Syjonu* to sfabrykowany antysemicki tekst, opisujący rzekomy żydowski spisek mający na celu przejęcie kontroli nad światem. Tekst po raz pierwszy opublikowano w Rosji w 1903 roku, a w 1921 roku zdemaskowano jako niezdarny plagiat. Książka została przetłumaczona na wiele języków i jest rozpowszechniana na całym świecie od początku XX wieku.

⁸ Np. Jonathan Boyd i L. Daniel Staetsky, „Could it happen here? What existing data tell us about contemporary antisemitism in the UK”, Institute for Jewish Policy Research, maj 2015, s. 7, <<https://archive.jpr.org.uk/download?id=2227>> oraz „Fragile Mitte- Feindselige Zustände: Rechsextreme Einstellungen in Deutschland 2014”, Freidrich Erbert Stiftung, 2014, s. 9, <<http://dietz-verlag.de/downloads/leseproben/0458.pdf>>.

Reagując na przejawy antysemityzmu i innych uprzedzeń, nauczyciele mogą odwołać się do dostępnych definicji.

Oto kilka pytań, na które warto odpowiedzieć by poznać, czy krytyka Izraela przeradza się już w antysemityzm:

- Czy wszyscy Żydzi są odpowiedzialni za działania Izraela?
- Czy wykorzystywane są tradycyjne antysemickie symbole, obrazy, stereotypy lub teorie?
- Czy Izrael jest obwiniany za problemy ogólnoświatowe?
- Czy Izrael jest porównywany do nazistów, jego przywódcy do Hitlera, a jego działania do Holocaustu?
- Czy przeciwko Izraelowi i Żydom wysuwane są wymyślone zarzuty, na przykład teorie spiskowe?
- Czy winą za Holocaust lub kontynuację antysemityzmu obarczani są Żydzi lub Izrael?

„Antysemityzm to swoiste postrzeganie Żydów, które może wyrażać się nienawiścią do nich. Werbalny i fizyczny antysemityzm obiera za cel osoby pochodzenia żydowskiego lub nieżydowskiego oraz ich mienie, instytucje społeczności żydowskiej i obiekty kultu religijnego”.

Robocza definicja antysemityzmu przyjęta przez Międzynarodowy Sojusz Pamięci o Holokauście (IHRA) w 2016 roku, <<https://www.holocaustremembrance.com/working-definition-antisemitism>>.

- Czy Żydzi jako jednostki lub instytucje są celem ataków werbalnych lub fizycznych, ponieważ są Żydami, a ataki są środkiem protestu przeciwko Izraelowi?

W kontekście dyskusji na temat rozwoju sytuacji międzynarodowej, w tym na Bliskim Wschodzie, należy przypomnieć, że państwa członkowskie OBWE wielokrotnie potwierdzały prawo do pokojowych zgromadzeń, jak również to, że wolność słowa jest podstawowym prawem człowieka i podstawowym elementem społeczeństwa demokratycznego.

Udział w dyskusji na temat sytuacji na Bliskim Wschodzie wymaga od nauczyciela dużej wiedzy na temat historii regionu, różnych

narracji będących w obiegu, a także obowiązującego międzynarodowego prawa humanitarnego i kwestii praw człowieka. Można rozważyć zaproszenie prelegenta – specjalisty od tej tematyki – który przeprowadzi z uczniami dyskusję na temat sytuacji w Palestynie oraz innych konfliktów na Bliskim Wschodzie.

Czym jest syjonizm?

Syjon to starożytna hebrajska nazwa Jerozolimy, symbolizująca historyczny i religijny związek Żydów z ziemią Izraela. Tęsknota za powrotem do tej ziemi była częstym motywem żydowskich modlitw na przestrzeni wieków. Polityczny syjonizm narodził się pod koniec XIX w., głównie jako reakcja na pojawienie się innych nacjonalizmów i antysemityzmu w Europie, prowadzących do pogromów antyżydowskich w carskiej Rosji lub do sprawy Dreyfusa we Francji.* Celem syjonizmu politycznego było stworzenie państwa żydowskiego, w którym Żydzi mogliby swobodnie wyrażać swoją kulturę i religię. Uważano to za jedyny sposób na zapewnienie przetrwania Żydów w obliczu narastających zagrożeń, mimo że w niektórych krajach europejskich Żydzi uzyskali pełne prawa.

Od czasu powstania Izraela w 1948 r., syjonizm polityczny wyrażał się przede wszystkim w ciągłym wspieraniu samostanowienia Żydów, utrzymywaniu Izraela jako bezpiecznej przystani dla Żydów z całego świata i promowaniu wspólnej, kulturowej tożsamości żydowskiej. Z czasem termin „syjonizm” poszerzył swoje pole znaczeniowe i wywołuje obecnie różne reakcje. Krytycy syjonizmu określają go jako ideologię kolonialną lub rasistowską, odpowiedzialną za kryzys uchodźców palestyńskich, który trwa od momentu powstania państwa Izrael, a tak-

że za nowe osiedla żydowskie na terytoriach okupowanych. W dosłownym tłumaczeniu, antysyjonizm oznacza sprzeciw wobec idei samostanowienia Żydów i ich prawa do ojczyzny na terenie Państwa Izrael. Termin „antysyjonistyczny” jest obecnie niekiedy używany w znaczeniu „pro-palestyński”.

Ważne jest uświadomienie sobie, że opowiadanie się za prawami Palestyńczyków nie jest antysyjonistyczne ani antysemickie. Na całym świecie występują problemy związane z nierównością, rasizmem, prawami mniejszości i uchodźcami. Izrael, jak wszystkie inne państwa, winien przestrzegać międzynarodowych praw i standardów.

* Sprawa Dreyfusa (1894-1906) dotyczy skandalu politycznego, w którym kapitan armii francuskiej pochodzenia żydowskiego, Alfred Dreyfus, został fałszywie skazany za szpiegostwo na rzecz rządu niemieckiego. Sprawa, która zwróciła uwagę społeczności międzynarodowej, wstrząsnęła Republiką Francuską do tego stopnia, że w ponad 20 francuskich miastach wybuchły antysemickie zamieszki. Więcej informacji, zob.: Elizabeth Nix, „What was the Dreyfus affair?”, History.com, 14 stycznia 2015, <<https://www.history.com/news/what-was-the-dreyfus-affair>>.

Porównanie izraelskich i palestyńskich narracji historycznych można znaleźć w broszurze „Uczenie się narracji historycznych drugiej strony: Palestyńczycy i Izraelczycy”, wydanej przez Instytut Badań nad Pokojem na Bliskim Wschodzie: <<http://vispo.com/PRIME/narrative.pdf>>.

Strategie edukacji uczniów na temat antysemityzmu, w tym również w kontekście dyskusji odnoszących się do sytuacji na Bliskim Wschodzie

Poniższy rozdział zawiera kilka narzędzi pedagogicznych, które wspierają nauczycieli w ich wysiłkach na rzecz podjęcia tego złożonego tematu. Zajęcia nawiązujące do sytuacji politycznych, w tym na Bliskim Wschodzie, mogą prowokować trudne dyskusje, które mogą nie być wyłącznie abstrakcją dla niektórych, a nawet wielu uczniów w klasie. W tym kontekście warto mieć na uwadze kilka zasad⁹:

- przeciwdziałaj uprzedzeniom obejmującym konkretne grupy – pedagodzy mogą wyjaśnić, że choć jednostki ponoszą odpowiedzialność za własne działania, rozciąganie na pojedyncze osoby odpowiedzialności za rzekome działania całych grup, z którymi mogą je łączyć cechy wspólne (np. religia), jest przejawem uprzedzeń;
- zachęcaj uczniów do rozważenia różnych punktów widzenia – pedagodzy mogą przygotować ćwiczenia dające uczniom szerszy ogląd danej sytuacji czy konfliktu. To umożliwi uczniom podejście do danej kwestii z wielu perspektyw i da szerszy obraz sytuacji politycznej, na podstawie którego będą mogli wyrobić sobie swój pogląd;
- odkrywaj złożoność – analizując różne perspektywy i narracje poprzez zgłębianie historii, nauczyciel może poprosić uczniów o zidentyfikowanie różnych, nie tylko politycznych, aspektów obecnej sytuacji i wypisanie ich na tablicy;
- rozpoznawaj uprzedzenia i niedemokratyczne podejścia – nauczyciel prosi uczniów, aby pracując w parach lub grupach przejrzyli wpisy na konkretnych portalach społecznościowych, po czym uczniowie odpowiadają na pytania zadawane w dyskusji, porównując dyskurs wokół sytuacji na Bliskim Wschodzie i rozpoznając stereotypy antysemickie lub inne, o ile są obecne; oraz
- znajdź przeciwwagę dla zniekształconych wizerunków – nauczyciele mogą przeciwdziałać tendencyjnym lub zniekształconym wizerunkom i prosić uczniów o analizę źródeł medialnych, podczas której oceniają dowody na słuszność prezentowanych treści. Uczniowie mogą wybrać dwa różne źródła medialne, porównując ich przedstawienie sytuacji na Bliskim Wschodzie.

⁹ Powyższe przykłady pochodzą z publikacji *Addressing Anti-Semitism: Why and How? A Guide for Educators* [Reagowanie na antysemityzm: Dlaczego i jak? Przewodnik dla pedagogów], dz. cyt., przypis 5.

Wykorzystując umiejętność krytycznego myślenia, uczniowie lepiej zrozumieją złożoność antysemityzmu lub innych uprzedzeń przeciwko konkretnym grupom oraz znaczącej roli podejścia opartego na prawach człowieka w ich rozwiązywaniu. Zastanów się nad ustaleniem zasad prowadzenia dyskusji w klasie. Wskazówki dotyczące takich zasad można znaleźć w broszurze edukacyjnej nr 5 wydanej przez ODIHR pt.: „Nauczanie o antysemityzmie przez edukację o Holokauście”.

Co zrobić, kiedy...?

...uczeń lub nauczyciel jest celem antyizraelskich obelg, bo jest Żydem?

Odpowiednim narzędziem do rozwiązywania problemów związanych z nękaniami w szkole mogą być materiały edukacyjne poświęcone przeciwdziałaniu mobbingowi. Najlepiej zająć się tym w ramach projektu obejmującego całą szkołę, bo takie zachowania mogą przejawiać się wszędzie. Można połączyć powyższe kwestie z nauczaniem o zwalczaniu uprzedzeń, jak antysemityzmu i innych form rasizmu i wykluczenia, jak choćby dyskryminacja ze względu na płeć.

Ćwiczenie

- Uczniowie przedstawiają przykłady współczesnej nietolerancji wobec Żydów i innych grup borykających się z uprzedzeniami oraz analizują historyczny kontekst uprzedzeń, wyszukując podobieństwa i różnice między nimi.
- Uczniowie analizują sposób przedstawiania Żydów w różnych mediach i określają, czy Żydzi są uznawani za zwykłych członków społeczeństwa, czy postrzegani przez pryzmat antysemickich stereotypów. Czy media w pewnych kontekstach przekazują uproszczone lub ograniczone wizje doświadczeń Żydów w historii (np. jako uczestników konfliktów bliskowschodnich)?
- Czy uczniowie potrafią rozpoznać wykorzystywanie współczesnych form odwiecznych tropów antysemickich w publicznej dyskusji o Izraelu i Izraelczykach?

Przede wszystkim należy ochronić ofiarę przed dalszym nękaniami lub zastraszaniem. Jeśli jesteś świadkiem incydentu, natychmiast odseparuj od siebie osoby w nim uczestniczące i nie próbuj przeprowadzać mediacji na miejscu. Jeśli doszło do obrażeń ciała, należy skontaktować się z lekarzem. Jeśli doszło do ataku fizycznego lub groźby przemocy, należy przestrzegać oficjalnych procedur szkolnych, co może skutkować wezwaniem policji.

Niech ofiara wie, że widzisz, co się dzieje, oraz że można ci zaufać w kwestii udzielenia pomocy. Jeśli celem ataku był uczeń, należy poinformować o tym jego rodziców. Należy przestrzegać szkolnej

procedury dotyczącej odpowiedniego reagowania na nękanie i molestowanie. Jeżeli nie daje ona wystarczającej możliwości zareagowania na dany incydent, należy w rozmowach z dyrekcją szkoły rozważyć uzupełnienie braków lub rozwianie niejasności.

Po odpowiedniej reakcji na konkretny incydent należy rozważyć inne środki zapobiegawcze, które można podjąć w celu wyeliminowania wszelkich leżących u jego podstaw przesłanek. W celu określenia najlepszego sposobu działania w perspektywie krótko- i długoterminowej pomocne będzie zarówno określenie, co wywołało dany incydent, jak i zrozumienie jego szerszego kontekstu.

Ćwiczenie

Wykorzystajcie pozytywne przykłady osobistych przyjaźni między osobami pochodzącymi z przeciwnych stron konfliktu izraelsko-palestyńskiego. Np. zob. rozdział 6 (Amal i Odelia) w publikacji *Teaching Materials to Combat Anti-Semitism – Part 2: Anti-Semitism: a never-ending struggle?*, wydanej przez ODIHR i Dom Anne Frank, dostępnej pod adresem: <<https://www.osce.org/odihr/24568?download=true>>.

Może na przykład zaistnieć potrzeba poszerzenia wiedzy na temat Żydów lub judaizmu, wyjaśnienia i wyraźnego odróżnienia działań obecnego lub wcześniejszego rządu od różnorodnej grupy ludzi, którzy mogą (lub nie) podzielać pewne religijne lub kulturowe elementy tożsamości (zob. pomoc dydaktyczna ODIHR nr 1 pt.: „Poszerzanie wiedzy o Żydach i judaizmie”). Pomocna może się także okazać lektura pomocy dydaktycznej ODIHR nr 8 pt.: „Reagowanie na incydenty antysemityczne”, zawierająca wskazówki, jak odkrywać przesłanki, którymi kieruje się sprawca takich czynów.

Ważne będzie, aby poprzez działania następcze nauczyciel zadbał o to, by uczniowie zrozumieli, że krytykowanie *polityki rządu Państwa Izrael* jest całkowicie uzasadnione, podobnie jak zasadna jest

krytyka polityki każdego innego państwa. Jednak pociąganie osób pochodzenia żydowskiego lub Żydów do zbiorowej odpowiedzialności za sytuację na Bliskim Wschodzie, lub wykluczanie osób wyłącznie na podstawie ich żydowskiej tożsamości, jest nieakceptowalnym przejawem antysemityzmu.

...uczeń oskarża „Żydów” lub Państwo Izrael o popełnianie zbrodni podobnych do tych, które popełniali naziści?

Gniew uczniów na globalną niesprawiedliwość i cierpienie może być czasami przejawem empatii dla grupy cierpiących osób. Gniew jest normalną reakcją na niesprawiedliwość, lecz staje się problematyczny lub niebezpieczny, gdy za daną niesprawiedliwość obwiniani są Żydzi jako zbiorowość lub gdy staje się ona

usprawiedliwieniem dla minimalizowania skutków współczesnego lub historycznego antysemityzmu. Incydent taki może również, jak w powyższym przykładzie, wskazywać na potrzebę np. poszerzenia ogólnej wiedzy o różnorodności wspólnot żydowskich i osób mieszkających w Izraelu oraz wyjaśnienia i wyraźnego odróżnienia działań obecnego lub wcześniejszego rządu od różnorodnej grupy ludzi, którzy mogą (lub nie) podzielać pewne religijne lub kulturowe elementy tożsamości.

Ważne, aby docenić empatię uczniów, dostrzec cierpienie i zasugerować, że jest to kwestia złożona. Nie minimalizując zmagania innych ludzi i grup, równie ważne jest, aby przekazać, że Holocaust jest z wielu powodów wydarzeniem bezprecedensowym.¹⁰ Próba zminimalizowania faktu, że Żydzi byli ofiarami tego ludobójstwa, zalicza się do kategorii zniekształceń lub trywializacji Holocaustu. Cierpienie jednej grupy nie umniejsza cierpienia innej grupy.

Zwróć uwagę na różnicę między morderstwem, masowym okrucieństwem i ludobójstwem. Kluczowe jest zrozumienie poszczególnych elementów definicji i źródłosłowu terminu „ludobójstwo”. Pojęcie „ludobójstwo” zostało użyte po

¹⁰ Więcej podobnych informacji można uzyskać w pomocy dydaktycznej nr 6 wydanej przez ODIHR pt.: „Przeciwdziałanie negowaniu, zniekształcaniu i trywializowaniu Holocaustu”.

raz pierwszy w 1943 roku przez polskiego prawnika podchodzenia żydowskiego, Rafała Lemkina, który połączył greckie słowo *genos* (oznaczającego rasę bądź plemię) z łacińskim słowem *cide* (zabijać). Wysiłki Lemkina doprowadziły do przyjęcia w grudniu 1948 roku Konwencji ONZ w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa. Konwencja weszła w życie w styczniu 1951 r. Dokument definiuje ludobójstwo jako którykolwiek z następujących czynów dokonany w zamiarze zniszczenia w całości lub części grup narodowych, etnicznych, rasowych lub religijnych:

- zabójstwo członków grupy;
- spowodowanie poważnego uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia psychicznego członków grupy;
- rozmyślne stworzenie dla członków grupy warunków życia, obliczonych na spowodowanie ich całkowitego lub częściowego wyniszczenia fizycznego;
- stosowanie środków, które mają na celu wstrzymanie urodzin w obrębie grupy; oraz

Aby uzyskać więcej informacji na temat ludobójstwa w przeszłości i obecnie oraz na temat dziesięciu etapów ludobójstwa dla celów analizy sytuacji, odwiedź stronę Genocide Watch: <<https://www.genocidewatch.com/tenstages>>.

- przymusowe przekazywanie dzieci członków grupy innej grupie.¹¹

Międzynarodowy Trybunał Karny dla Rwandy (MTKR) skazał szereg osób za ludobójstwo, które miało miejsce w 1994 roku. Masakra w Srebrenicy w Bośni i Hercegowinie w 1995 r. została uznana za ludobójstwo przez Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii (MTKJ).

...uczeń powie, że Izrael powinien zostać wymazany z mapy?

Takie sformułowanie przypisywane jest wielu przywódcom bliskowschodnim w różnych okresach historii. Sformułowanie to trafiło w 2005 r. na pierwsze strony gazet na całym świecie, choć eksperci zauważyli, że przedmiotowe uwagi nie zostały dokładnie przetłumaczone z języka oryginału. Inne formy współczesnego antysemityzmu podważają legalność

Państwa Izrael, co w oczach wielu Żydów zagraża ich prawu do samostanowienia.

Stwierdzenie to może ujawniać bardziej skrajny antysemityzm, lecz też mogło być przywoływane w klasie jako prowokacja, w celu zwrócenia na siebie uwagi. Może też wskazywać na zainteresowanie polityką międzynarodową związaną z sytuacją na Bliskim Wschodzie i relacjami medialnymi. Reakcja na takie stwierdzenie powinna być adekwatna do motywacji osoby, która je wypowiedziała i wpływu, pod jakim pozostaje. Warto jest przyrzec się bliżej takiemu stwierdzeniu, jednocześnie dbając o to, aby nie uwiarygadniać w klasie ekstremistycznych poglądów. Głębsza analiza pomoże określić, jak głęboko zakorzeniona jest wiara tej osoby w daną ideologię, program polityczny czy uprzedzenia. Dokładniejsze wyjaśnienie przyczyn takiej wypowiedzi pozwoli

¹¹ Konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa, Artykuł II (9 grudnia 1948), <<https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%2078/volume-78-i-1021-english.pdf>>.

¹² Więcej informacji – zob. Jonathan Steele (2006), „Lost in translation”, *The Guardian*, Londyn, 14 czerwca 2006 r., <<https://www.theguardian.com/commentisfree/2006/jun/14/post155>>.

wybrać najwłaściwszy rodzaj dalszych działań.

Propaganda antysemicka rozpowszechniana w sieci jest kluczowym źródłem przejawów antysemityzmu. Spróbuj przeprowadzić z uczniem rozmowę w cztery oczy, by lepiej zrozumieć, co leży u podstaw jego przekonań i do jakich źródeł się odwołuje. W niektórych krajach OBWE konieczne może być uświadomienie uczniowi (uczniom), że niektóre formy mowy nienawiści są karalne jako przestępstwa.

Możesz również zdecydować, że najwłaściwszym rozwiązaniem jest niepozwolenie uczniowi na szersze zaprezentowanie swoich poglądów. Istotne jest, aby poinformować klasę, że wypowiedzi tego typu, które zasadniczo nawołują do przemocy lub wojny, nie będą tolerowane. Wypowiedź taka i reakcja na nią innych uczniów może pokazać, że reakcja na antysemityzm w klasie powinna przybrać formę świadomego i stopniowego podejścia.

Pedagodzy powinni pomagać uczniom nabywać umiejętności korzystania z mediów i informacji, które umożliwią im rozpoznanie i odrzucanie antysemickich wyobrażeń, twierdzeń ekstremistycznych i teorii spiskowych lub wezwań do odrzucenia wartości demokratycznych. Ważne jest, by uczniowie potrafili rozpoznawać

te elementy, nawet wówczas, gdy odwołują się one do emocji i cierpienia. Umiejętność korzystania z mediów i informacji pomaga w budowaniu u uczniów umiejętności krytycznego myślenia i uodparnia ich na pokusę uproszczonych wyjaśnień. Wraz z innymi nauczycielami zastanówcie się, jak wasza szkoła może to zrobić:

- wykształcaj w swoich uczniach umiejętności niezbędne do oceny dowodów i rozeznania, którym informacjom można zaufać

Więcej informacji można znaleźć w pomocy dydaktycznej ODIHR nr 9 pt.: „Reagowanie na antysemityzm w internecie”.

na podstawie weryfikacji źródeł czy obiektywnej logiki; oraz

- oceń, czy uczniowie bezpiecznie korzystają z internetu aby określić występujące u nich braki umiejętności i wiedzy, i podejmij działania naprawcze.

Ćwiczenie

Zapoznaj swoich uczniów z działaniem Organizacji Narodów Zjednoczonych, wyjaśniając, że ONZ została powołana do życia w celu utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, w tym poprzez tłumienie aktów agresji i rozwiązywanie sporów międzynarodowych środkami pokojowymi. ONZ jest odpowiedzią na masowe zniszczenia i ogromne straty w ludziach podczas II wojny światowej.

Obecnie podstawową zasadą prawa międzynarodowego jest zakaz używania przez jedno państwo siły przeciwko „integralności terytorialnej lub niezależności politycznej” innego państwa. Zgodziły się na to oraz na poszukiwanie pokojowych rozwiązań swoich sporów 193 państwa członkowskie ONZ.*

* Zob. Art. 2 pkt. 3 i 4, Rozdział I Karty Narodów Zjednoczonych z 1945 r., adres: <<https://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-i/index.html>>; oraz Rozdział IV (Integralność terytorialna państw) Aktu Końcowego z Helsinek z 1975 r., do którego przestrzegania zobowiązały się wszystkie państwa uczestniczące w OBWE, <<https://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true>>.

Źródła i materiały do dalszej lektury

Lista materiałów na temat różnych nurtów syjonizmu, ich historii i rozwoju, zob. Derek Penslar, *Zionism from Its Inception to 1948*, Oxford Bibliographies, <<https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199840731/obo-9780199840731-0006.xml>>.

Wyczerpująca bibliografia źródeł informacji ogólnych znajduje się w Informatorze Badań nad Polityką Bliskiego Wschodu w bibliotece Uniwersytetu Yale: <<https://www.library.yale.edu/neareast/politics1.html>>.

Informacje o Żydach i syjonizmie są dostępne na portalu Domu Anne Frank – Tematy: <<https://www.annefrank.org/en/topics/antisemitism/are-all-jews-zionists/>>.

Pozytywne przykłady osobistych przyjaźni pomiędzy osobami pochodzącymi z przeciwnych stron konfliktu izraelsko-palestyńskiego znajdują się w rozdziale 6 (Amal i Odelia) w publikacji *Teaching Materials to Combat Anti-Semitism*, “Part 2: Anti-Semitism: a never-ending struggle?” [Materiały dydaktyczne do zwalczania antysemityzmu, „Część 2: Antysemityzm: niekończąca się walka?”], wydanej przez ODIHR i Dom Anne Frank: <<https://www.osce.org/odihr/24568?download=true>>.

Poniższe materiały stanowią wsparcie w realizacji zajęć szkolnych dotyczących konfliktu bliskowschodniego:

„Living with Controversy – Teaching Controversial Issues Through Education for Democratic Citizenship and Human Rights” [Życie z kontrowersjami – Nauczanie kontrowersyjnych kwestii poprzez edukację na rzecz obywatelstwa demokratycznego i praw człowieka], Rada Europy, <<https://theewc.org/resources/living-with-controversy-teaching-controversial-issues-through-education-for-democratic-citizenship-and-human-rights-edc-hre/>>.

Porównanie narracji izraelskich i palestyńskich, zob.: „Learning Each Other’s Historical Narratives: Palestinians and Israelis” [Uczenie się narracji historycznych drugiej strony: Palestyńczycy i Izraelczycy], Peace Research Institute in the Middle East: <<http://vispo.com/PRIME/leohn1.pdf>>.

Materiały dotyczące ludobójstwa i jego etapów, zob. „The Ten Stages of Genocide” [Dziesięć etapów ludobójstwa], Genocide Watch: <<https://www.genocidewatch.com/tenstages>>.

Konspekty lekcyjne dostępne są w kilku językach na portalu American Public Broadcasting Service PBS:

O dylematach związanych z ochroną wolności wypowiedzi (głównie o USA):

<http://www.pbs.org/newshour/extra/lessons-plans/the-dilemma-of-protecting-free-speech/>;

O tym, jak wnieść swój wkład w rozwiązanie konfliktu izraelsko-palestyńskiego:

<https://www.pbs.org/wnet/wideangle/for-educators/making-a-difference-in-the-midst-of-the-israeli-palestinian-conflict-lesson-overview/6004/>;

O szczycie pokojowym izraelsko-palestyńskim:

<http://www.pbs.org/wgbh/globalconnections/mideast/educators/nations/lesson3.html>.

Dalsze wskazówki dotyczące reakcji na przejawy antysemityzmu w środowiskach edukacyjnych znajdują się w rozdziale piątym publikacji *Przeciwdziałanie antysemityzmowi poprzez edukację: Wytyczne dla osób odpowiedzialnych za wyznaczanie kierunków polityki* (Warszawa: OBWE/ Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka (ODHIR i UNESCO, 2018), <https://www.osce.org/odihhr/383089>).

